

УДК: 371.2:377

Стех Є. О.

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ : ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Анотація: у статті розглядаються особливості патріотичного виховання молоді професійно-технічних навчальних закладів на сучасному етапі.

Ключові слова: патріотичне виховання, професійно-технічний навчальний заклад, учнівська молодь професійно-технічних навчальних закладів.

Stekh E.

THE PECULIARITIES OF PATRIOTIC EDUCATION OF YOUTH AT PROFESSIONALLY-TECHNICAL SCHOOLS AT THE PRESENT STAGE

Annotation: the peculiarities of patriotic education of youth at professionally-technical schools at the present stage are examined in this article.

Keywords: patriotic education, professionally-technical schools, students of PTS.

У сьогоднішніх умовах відбувається перехід суспільства до нового етапу розвитку, що зумовлює зміни на соціальному, економічному, культурному рівні. Зміни, які відбуваються на соціальному рівні призводять до модернізації складових освіти, що обумовлюється підвищенням якості освіти і відповідності її світовим вимогам та потребам сучасного суспільства.

Однак, за словами В. Беха, щодо виховання в контексті трансформуючих суспільних процесів «патріотичне виховання сьогодні є найгострішим моментом для української громади, українського громадянського суспільства й держави» [2, с. 11]. Окрім того, науковець наголошує на необхідності

одночасного вирішення питання національного виховання, національної ідентичності, бо без цього не може бути країни.

Проблема патріотичного виховання тривалий час досліджується в філософії, соціології, психології та педагогіці. Основну увагу концептуальним основам патріотичного виховання приділяють такі вчені як Г. Ващенко, О. Вишневський, В. Сухомлинський; психолого-педагогічне становлення патріотичної особистості розглядають І. Бех, М. Боришевський, К. Чорна; роль педагога у формуванні морально-патріотичних якостей громадянина порушують І. Зезюн, А. Капська, М. Фіцула, В. Ягупов та інші.

До проблеми професійного виховання в системі професійної освіти зверталися такі вчені як В. Булавко, Я. Гнутель, Р. Гуревич, А. Лігоцький, І. Лікарчук, М. Пузанов, Г. Терещенко, С. Челишева, І. Сухніна та ін. Зосереджують увагу на теоретико-методологічному обґрунтуванні шляхів удосконалення навчально-виховного процесу в професійно-технічних навчальних закладах: С. Батишев, А. Беляєва, С. Гончаренко, О. Дубинчук, Н. Кузьміна, Н. Ничкало, О. Новиков, І. Смирнов тощо.

Проте недостатньо дослідженими лишаються проблеми патріотичного виховання, зокрема, учнівської молоді в умовах професійно-технічних навчальних закладів. Саме тому, мета даної статті полягає в аналізі та характеристиці особливостей патріотичного виховання учнівської молоді в професійно-технічних навчальних закладах у сучасних умовах сьогодення.

Патріотичне виховання має суспільний характер. Його складовими є сім'я, формальні та неформальні об'єднання, громадські організації, засоби масової інформації тощо. Отже, ми можемо стверджувати, що однією з особливостей прояву патріотичного виховання є його складові. Процес патріотичного виховання нерозривно пов'язаний з навчальними закладами, зазначимо, що в нашому випадку – це професійно-технічні навчальні заклади (далі – ПТНЗ). Мета ПТНЗ полягає у вихованні почуття патріотичності, національної гордості, розуміння власних дій і життєвої позиції, досягненні сенсу життя та визначення свого місця у суспільстві, сприянні активній позиції,

прагненні до милосердя, доброти, поваги, спонуканні до самовиховання та самовдосконалення. Отже, в умовах суспільних змін необхідно звернути ще більшу увагу на процес патріотичного виховання молоді. Саме національно свідома, відповідальна за долю Батьківщини, вихована у душі поваги до українських традицій особистість здатна бути конкурентоспроможною, досягти високого рівня культури та активного включення в динамічну систему функціонування сучасного суспільства.

Вважаємо за доцільне проаналізувати дефініцію поняття «національне виховання», оскільки патріотичне виховання є складовою національного виховання. «Національне виховання передбачає постійний пошук нових ефективних форм і методів впливу на майбутніх громадян України. В ньому зацікавлена держава, уряд, громадські організації, всі, хто прагне відстояти незалежність України, примножити національні надбання, гідно представляти державу за її межами» [8, с. 17]. Ми погоджуємося з науковцями, оскільки вважаємо, що громадянські риси можуть формуватися у ПТНЗ, які виступають соціокультурним середовищем, яке формуватиме особистість українського громадянина.

Одним з напрямів національного виховання за В. Ягуповим є патріотичне виховання, яке є основою духовного розвитку особистості та полягає формуванні громадянина-патріота України, розумінні громадського обов'язку й готовності стати на захист Вітчизни [10].

Науковець В. Пустовий зазначає, що українські національні пріоритети у сфері національного виховання полягають у спрямуванні науки на вітчизняне виробництво, впровадження як власних, так і зарубіжних технологій в усі галузі виробничої й економічної діяльності, на поліпшення підготовки національних висококваліфікованих і конкурентоспроможних кадрів, випереджаючий характер теоретичних та прикладних досліджень. У галузі освіти й виховання це передусім впровадження нових національних технологій у навчання й виховання особистості учня – громадянина-патріота, здатного утверджувати себе й незалежність української держави у світовому просторі [7, с. 23]. Даний

автор розглядає проблему національного виховання через призму економічних процесів, що впливають на освітній процес.

Особливість національного виховання полягає не тільки у розвитку розумових здібностей учнів ПТНЗ, а у формуванні активної життєвої ролі, небайдужої позиції до власної Батьківщини. Виховання почуття власної гідності, честі, людяності, прагненні до самовираження та самоствердженні особистості є основними завданнями у формуванні морально-патріотичних якостей учнівської молоді ПТНЗ.

Нам імпонує думка В. Ягупова, який стверджує, що формування національної свідомості, самосвідомості та патріотизму у вихованців є метою національного виховання, у нашому випадку і патріотичного виховання. Національне виховання ґрунтується на засадах родинного виховання, на ідеях і засобах народного виховання, на ідеях і засобах народної педагогіки, наукової педагогічної думки, що уособлюють вищі зразки виховної мудрості українського народу – любов до рідної землі, до свого народу, його традицій, звичаїв, готовність до мирної та ратної праці в ім'я України, почуття гордості за Батьківщину, вірність Україні, власну відповідальність за її долю [10].

Проаналізувавши погляди В. Ягупова, ми стверджуємо, що до особливостей патріотичного виховання ми можемо віднести:

- родинне виховання на ідеях і засобах народного виховання, народної педагогіки. Першим інститутом соціального виховання є сім'я, яка виступає еталоном поведінки особистості в суспільстві як громадянина. Тому перші знання про патріотичне виховання індивід отримує беручи участь у родинних святах, обрядах, звичаях;

- патріотичне виховання в початковій школі, яке стає початковою ланкою при формуванні патріотичного виховання у ПТНЗ;

- патріотичне виховання на державному рівні – це розроблення концепцій та програм національно-патріотичного виховання, військово-патріотичного виховання, героїко-патріотичного виховання тощо.

Автор виділяє такі засоби національного виховання, а саме: рідну мову, родовід, рідну історію, краєзнавство, природу рідного краю, народну міфологію, фольклор, національне мистецтво, народний календар, національну символіку, народні прикмети і вірування, виховні традиції, національні традиції, звичаї та обряди [10].

У той же час, О. Вишневський пов'язує розвиток національно виховання з проходженням трьох етапів розвитку:

- етап етнічного самоусвідомлення (формування у ранньому дитинстві культури рідної оселі, сім'ї, предків, рідного села, міста; педагогіка маминої пісні та казки);
- етап національно-політичного усвідомлення (усвідомлення себе у підлітковому віці як частини нації, відновлення історичної пам'яті та формування почуття національної гідності);
- етап громадсько-державного самоусвідомлення (передбачає формування правильного розуміння понять патріотизму й націоналізму, виховання поваги до національно-культурних цінностей інших народів, прищеплення почуття національної, расової, конфесійної толерантності) [6, с. 443].

Однак, В. Ягупов вважає, що кінцевим результатом патріотичного виховання має бути «самодіяльність, самостійність у розв'язанні моральних проблем, моральна саморегуляція та моральна зрілість, які проявляються у формуванні людини-громадянина – суб'єкта діяльності, вірного сина українського народу, спроможного і здатного зробити свідомий моральний вибір» [10, с. 493].

Важливою особливістю патріотичного виховання є формування домінантних якостей особистості патріота. В. Дроговоз виділяє такі домінантні якості особистості-патріота:

- сформованість духовно-етичних якостей особистості (свідомої любові до Батьківщини, поваги до рідної мови, культури, звичаїв, традицій);

- сформованість історико-пізнавальних якостей особистості (знання своїх коренів та історії «малої Батьківщини», України, інших країн; прагнення до вироблення власної патріотичної позиції; знання законів України);
- сформованість професійно-діяльнісних якостей особистості (ставлення до праці як до служіння Батьківщині; розуміння національних інтересів України);
- сформованість психологічних якостей особистості (здатності і готовності до фізичних і психологічних випробувань зради Батьківщини);
- сформованість здатності до саморефлексії (здатності до самоаналізу власних вчинків з точки зору інтересів Батьківщини);
- сформованість громадянсько-діяльнісних якостей особистості (потреби в конкретних повсякденних справах на користь Батьківщини) [5, с. 9].

Подальшою особливістю патріотичного виховання є завдання патріотичного виховання. З. Гасанов виділяє наступну систему завдань патріотичного виховання громадян, серед них:

- любов до Вітчизни та її багатонаціональному народу;
- патріотизм, який заключається у готовності служити Батьківщині, захищати її, поєднується з любов'ю до малої Батьківщини (рідна республіка, область, національний округ);
- поважне ставлення до всіх народностей країни, до їх історії, традицій, мови, культури, національної честі;
- любов до рідної мови, культури та історії свого народу;
- поважне ставлення до народу та розуміння його ролі в становленні та розвитку держави;
- повага до мови як важливого засобу міжнаціонального спілкування та взаємозближення;
- глибока повага до Конституції та інших законів;
- повага до прав і свобод людини незалежно від статі, раси, національності, мови, походження, майнового та посадового положення, місця проживання й ставлення до релігії;

- глибока повага до загальних цінностей (злагода, безпека, можливість для кожного народу обирати свою долю, забезпечення прав та свобод особистості) тощо [3, с. 61].

Наступною особливістю прояву патріотичного виховання є принципи патріотичного виховання. До принципів патріотичного виховання науковці відносять: укріплення єдності та цілісності держави; врахування у вихованні особливостей різних категорій населення; сприяння мирному розв'язанню міжетнічних конфліктів та протиріч; забезпечення рівноправ'я народів та національних меншин країни; поєднання у вихованні національного, громадянсько-патріотичного та загально людського; формування у кожного нового покоління національної свідомості, відкритості до сприйняття цінностей інших народів та інші. [3, с. 63].

Отже, підсумовуючи вищезазначене, ми можемо стверджувати, що патріотична особистість має активну життєву позицію у суспільстві, її думки спрямовані на розбудову держави, цікавиться історією рідного краю та дотримується українських традицій, готова на героїчні вчинки заради Батьківщини.

Потрапляючи в умови нового соціального середовища, а саме до ПТНЗ, учень стає суб'єктом впливу факторів, які позначаються на його становленні. ПТНЗ, на наше переконання, виступає як певне соціальне середовище, середовище життєдіяльності, до якого пристосовується і в якому функціонує учень. У нашому випадку ПТНЗ є об'єктивним фактором, що визначає життєві настанови, особистісну спрямованість, характер потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій, реальну поведінку тих, хто там навчається. Відповідно до цього, у сучасному суспільстві до першочергових завдань формування особистості як відповідального громадянина України належить формування патріотизму як складової громадських цінностей. Важливо не просто сформувати патріотизм як абстрактне почуття любові до рідної землі, народу, держави, а як реальну зацікавленість у розбудові власної держави, відродження національної

ідентичності української самобутності, небайдужого громадянина до власної країни.

Ми погоджуємося з поглядами В. Гонського, що структура патріотизму як система якостей включає такі компоненти: патріотичні почуття (гордість, захоплення, тривога, відповідальність за долю Батьківщини); національна гідність людини, потреба в задоволенні своїх національних інтересів, у національному самовиявленні; патріотична свідомість (осмислення громадянської ролі); національний такт (повага до національної гідності людей інших націй); потреба у збереженні й передачі іншим людям вітчизняних духовно-культурних цінностей; потреба й готовність до діяльності патріотичного змісту, захисту Вітчизни [4, с. 13].

Важливим внеском у розвиток знань про патріотичне виховання є роботи науковців, які виділяють вагомі принципи роботи з виховання патріотичності:

- демократизації, який передбачає рівноправність, відкритість до сприймання громадських цінностей : щирості, доброти, справедливості, доброзичливості, співчутливості, милосердя тощо;
- самоактивності й саморегуляції, який формує здатність до самокритичності, до прийняття самостійних рішень і формує громадянську позицію особистості, почуття відповідальності;
- гармонізації родинного і суспільного виховання, який полягає в об'єднанні та координації виховних зусиль усіх суспільних інстанцій, організації педагогічного всеобучу батьків;
- єдності сім'ї та училища, наступності та спадкоємності поколінь [9, с. 37].

Отже, існує необхідність у зміні системи виховання учнів ПТНЗ на нову, яка б робила акцент на формуванні особистості учня та надавала можливість самореалізації та вдосконалення. Процес патріотичного виховання має бути керований та системний з урахуванням як інтересів так і уподобань учнів. Моральні цінності учнів ПТНЗ мають бути покладені в основу їх патріотичного виховання, класифікація запропонована М. Боришевським, у якій він виділяє такі групи:

- моральні (доброта, справедливість, толерантність, щирість, взаємодопомога, власна гідність, відповідальність, принциповість та непримиренне ставлення до протилежних явищ дійсності);
- громадянські (патріотизм, уболівання за долю Батьківщини та готовність практичними справами її зміцнювати, усвідомлена потреба віддавати свої сили служінню співвітчизникам, вірність громадянському обов'язку, громадянська дисциплінованість, повага до державної мови);
- професійні, або діяльнісні (усвідомлення учнем своїх обов'язків щодо активного і творчого навчання у ПТНЗ як одна з найвищих моральних і патріотичних цінностей), що є своєрідною квінтесенцією таких цінностей, як шанобливе ставлення до національно-історичних традицій і звичаїв українського народу, традицій свого навчального закладу; повага до ритуалів і символів ПТНЗ; творче ставлення до обов'язків учнів; прагнення постійно вдосконалювати свої професійні знання, навички та вміння; готовність до усвідомленого виконання конституційного обов'язку щодо захисту України у лавах Збройних сил; виявлення поваги до керівників і товаришів; намагання зміцнювати духовну єдність учнівських колективів тощо;
- світоглядні (національна ідея, ідеали та цінності українців тощо);
- інтелектуальні (здатність мислити критично й самокритично, спроможність плекати об'єктивні оцінки, погляди на різні явища, на саму людину, сенс її життя – як запорука здатності до самостійного вибору);
- естетичні (розвиненість естетичних смаків, відчуття прекрасного, вміння відрізнити справжню красу від імітацій, вульгарності);
- валеологічні (відповідальне ставлення до свого фізичного і психічного здоров'я, здатність до фізичного і духовного самовдосконалення) [1]. Саме ці духовні цінності учнів ПТНЗ є важливими педагогічними категоріями, які визначають зміст і спрямованість патріотичного виховання.

Отже, особливістю виховання патріотично-налаштованого учня ПТНЗ є формування широкого кола світогляду, активної життєвої позиції,

зацікавленості у розбудові держави, високої духовно-моральної культури, що є основою культурного і соціального розвитку суспільства.

Література:

- 1.Афанасьєв А. Проблема формування ідеалів патріотичного виховання та ціннісних орієнтацій на сучасному етапі / А. Афанасьєв, Н. Іщук // Рідна школа. – 2009. – № 12. – С. 19–21.
- 2.Бех В. Національне виховання в контексті глобалізаційних процесів : актуальні завдання / В. Бех // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2011. – № 1. – С. 11–13.
- 3.Гасанов З. Т. Цели, задачи и принципы патриотического воспитания граждан / З. Т. Гасанов // Педагогика. – 2005. – № 6. – С. 59–63.
- 4.Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави / В. Гонський // Рідна школа. – 2001.– № 2. – С. 9–14.
- 5.Дроговоз В. А. Патріотично-військове виховання студентської молоді в освітньо-виховному просторі університету : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07. «Теорія і методика виховання» / В. А. Дроговоз / Східнослов'янський національний ун-т ім. Володимира Даля. — Луганськ, 2010. – 20 с.
- 6.Пальчевський С. С. Педагогіка : навч. посібник / С. С. Пальчевський. – К. : Каравела, 2007. – 576 с.
- 7.Постовий В. Г. Про концепцію національної ідеї та механізми її впровадження / В. Г. Постовий // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 1. – С. 19–24.
- 8.Плешаков А. Патріотами не народжуються, а виховуються / А. Плешаков, Л. Шкурат // Рідна школа. – 2007. – № 11–12. – С. 17–19.
- 9.Сукач В. Розвиток особистості учня / В. Сукач // Професійно-технічна освіта. – 2011. – № 1. – С. 36–38.
- 10.Ягупов В. В. Педагогіка: навчальний посібник / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.

Відомості про автора:

Автор: Стех Євгенія Олександрівна

Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова; аспірантка;
Чернігівський державний інститут економіки і управління, викладач кафедри
соціальної роботи (за сумісництвом)

Стаття: «Патріотичне виховання учнівської молоді професійно-технічних
навчальних закладів : деякі особливості в сучасних умовах»

Контактна інформація: моб. 068-131-57-11